

Siedliska i fitocenozy

W Beskidzie Sądeckim występuje na koszonych i nieużytkowanych łąkach z rzędu *Arrhenatheretalia*. Rośnie na glebach brunatnych wytworzonych z fliszu karpacciego, słabo wilgotnych i o kwaśnym odczynie.

Morfologia i biologia

Hemikryptofit. Bylina. Łodyga gruba, wzniesiona, szorstko owłosiona. Wysokość rośliny 30–60 cm. Kwiatostan jajowaty, duży, do 6 cm długości. Barwa kwiatów kremowożółta. Kwitnie w czerwcu i lipcu. Roślina owadopylna.

Charakterystyka populacji

Najliczniejsza populacja występuje na stokach góry Suchy Groń w Beskidzie Sądeckim. W 2002 r. i następnie w 2006 r. na powierzchni kilku arów obserwowano tam dużą liczbę kwitnących roślin. Na polanie Jastrzębskiej kwitło w tych latach kilkanaście osobników, na polanie Stos i wzdłuż drogi na Kordowiec zaledwie po kilka. Na łąkach i przy drogach we wschodniej części pasma Radziejowej obserwowano pojedyncze osobniki.

Dorycnium germanicum (Gremli) Rikli Szyplin jedwabisty

Synonimy: *Dorycnium sericeum* (Neilr.) Borbás, *D. pentaphyllum* Scop. subsp. *germanicum* (Gremli) Gams

Rodzina: *Fabaceae* (*Papilionaceae*) – bobowate (motylkowate)

Status

W Polsce gatunek zagrożony. W krajach ościennych: zagrożony w Niemczech, narażony w Czechach.

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek submediterrański. Występuje na Półwyspie Bałkańskim i tworzy liczne wyspy zasięgowe w południowej części Europy Środkowej (Ball 1968b; Meusel i in. 1965). Oderwane od głównego areалу polskie stanowiska, wyznaczają północny kraniec występowania gatunku.

Występowanie w Polsce

Dwa stanowiska szyplinu jedwabistego, uważane za naturalne, znajdowały się w południowo-wschodniej części Niecki Nidziańskiej. Obecnie istnieje tylko jedno z nich, położone na Garbie Pińczowskim pomiędzy Skowronnem a Pińczowem. Stanowisko to znane jest od XIX w. – podaje je Rostafiński (1872) powołując się na W. Jastrzębowski. Następnie było wielokrotnie

Zagrożenie i wskazania ochronne

Głównym zagrożeniem dla *Trifolium pannonicum* są zmiany siedliskowe wywołane zaniechaniem użytkowania łąk. Brak koszenia umożliwia rozwój krzewów i drzew, co doprowadza do zmiany warunków siedliskowych i zarastania polan przez las. Istniejące stanowiska koniczyniny pannońskiej znajdują się na terenie Popradzkiego Parku Krajobrazowego, jednakże ochrona bierna nie jest wystarczająca. Dla zachowania tego gatunku konieczne jest kośne użytkowanie łąk, na których występuje.

Jan Zarzycki

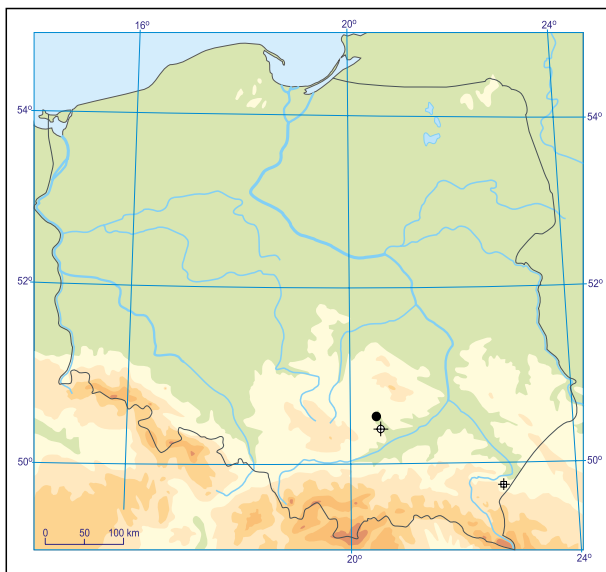
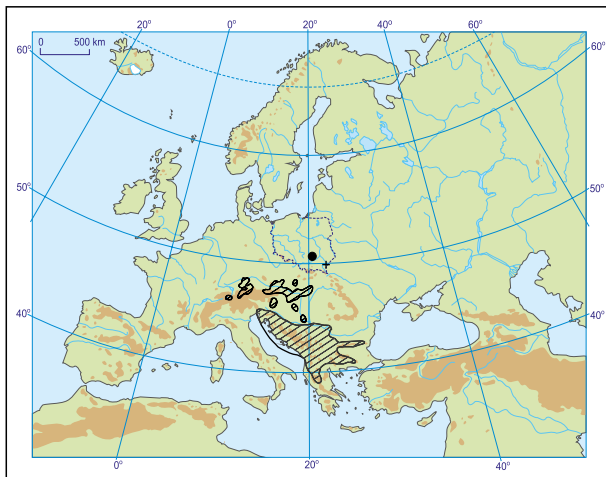
Summary

Trifolium pannonicum is a rare and endangered species in Poland. It occurs now only in the Sądecki Beskid in the Carpathians. Except for one locality with abundant population, the plant has a scattered occurrence. *T. pannonicum* grows in meadows and brushwood. The abandonment of meadows, which results in the succession of shrubs and trees, is a major threat to the species.

potwierdzone (Dziubałtowski 1916; Kaznowski 1929; Głazek 1984; Kaźmierczakowa, Perzanowska 1997; Głazek, Kaźmierczakowa 2001). Roślina występowała także w Niece Soleckiej na wzgórzu pomiędzy Pełczyskami a Stradowem (Kostrowicki 1966; Głazek 1983, 1993); później kilkakrotnie poszukiwano tam szyplinu, jednak bezskutecznie (R. Kaźmierczakowa, mat. npbl.). Trzecie stanowisko, o charakterze prawdopodobnie antropogenicznym, podano przed ponad 100 laty ze wzgórza zam-

Fot. 122. *Dorycnium germanicum* na Garbie Pińczowskim (2007)

kowego w Przemyślu (Kotula 1881); później roślina nie była już tam obserwowana (Batko 1934).

Siedliska i fitocenozy

Szyplin jedwabisty jest gatunkiem kserotermicznym. W Polsce rośnie na suchych, ekspozowanych na południe i południowy zachód stromych stokach wapiennego wzgórza, z intensywnymi procesami erozji, na glebie o charakterze inicjalnej rędziny kredowej. Występuje w silnie nasłonecznionych murawach kserotermicznych. Jest gatunkiem lokalnie charakterystycznym zespołu omanu wąskolistnego *Inuletum ensifoliae*, ze związku *Cirsio-Brachypodium pinnati*. Obficie rośnie w murawach o niepełnym zwarciu, tworząc dość rozległe płaty. Zajmuje także kilkuletnie odłogi.

Morfologia i biologia

Dorycnium germanicum jest półkrzewem. Osiąga wysokość 15–40 cm. Z krótkiego zdrewniałego pnia wyrastają liczne, cienkie, rozgałęziające się pędy zielne, wzniesione lub podnoszące się, w nasadzie drewniejące. Drobne kremowobiałe kwiaty zebrane są w główkowate, zwykle kilkunastokwiatowe baldaszki. Owocem jest

jednonasienna torebka. Roślina kwitnie od czerwca do sierpnia, bardzo obficie. Wytwarza liczne owoce i nasiona. Rozmnaża się z nasion.

Charakterystyka populacji

Populacja na Garbie Pińczowskim tworzy płaty rozrzucone na kilku hektarach. Składa się z tysięcy osobników o dobrej kondycji. Większość roślin kwitnie i owocuje, liczne są płonne osobniki juwenilne. Także w XIX w. i na początku XX w. szyplin występował tu dość licznie (Rostafiński 1872; Dziubałtowski 1916). Natomiast na nieistniejącym już stanowisku między Pełczyskami a Stradonem roślo kilkadziesiąt osobników (Głazek 1993).

Zagrożenie i wskazania ochronne

Ze względu na utrzymywanie się rośliny w Polsce tylko na jednym, niewielkim stanowisku, należy ją uznać za zagrożoną. W takiej sytuacji, do zniszczenia populacji doprowadzić może trudny do przewidzenia czynnik losowy. Stanowisko jest zagrożone przez procesy naturalnej sukcesji, prowadzące do opanowywania muraw przez krzewy i drzewa, co eliminuje ten skrajnie światłolubny gatunek. Lokalnie na odłogach sadzone są drzewa. Ostatnio pojawiło się nowe zagrożenie: wzgórze stało się miejscem startowania paralotniarzy, którzy biwakując tam i paląc ogniska niszczą roślinność. Wielokrotnie, lecz bezskutecznie, postulowano objęcie południowych

stoków Garbu Pińczowskiego ochroną rezerwatową (Kaznowski 1929; Głazek 1983, 1984; Kaźmierczakowa, Perzanowska 1997; Głazek, Kaźmierczakowa 2001). Umożliwiłyby to prowadzenie zabiegów ochrony czynnej, hamujących procesy sukcesyjne i utrzymujących zbiorowiska kserotermiczne w stanie optymalnym dla występujących tam licznych zagrożonych gatunków. Ochroną należałoby objąć murawy wraz z przylegającymi do nich odłogami i polami uprawnymi z rzadkimi gatunkami chwastów, aby zabezpieczyć roślinność przed bezpośrednim niszczeniem, próbami zalesienia, wpływem stosowanych na polach herbicydów i innymi zagrożeniami. Obecnie Garb Pińczowski znajduje się w obszarze Natura 2000 Ostoja Nidziańska.

Róża Kaźmierczakowa

***Dorycnium herbaceum* Vill.** **Szyplin zielny**

Synonim: *Dorycnium pentaphyllum* Scop. subsp. *herbaceum* (Vill.) Rouy

Rodzina: *Fabaceae* (*Papilionaceae*) – bobowate (motylkowate)

Status

W Polsce gatunek krytycznie zagrożony. W krajach ościennych: krytycznie zagrożony w Niemczech, narażony na wyginięcie w Czechach.

Rozmieszczenie geograficzne

Podelement submediterrański (Zajac, Zajac 2009) o porzrywanym, reliktowym zasięgu, obejmującym centralną, południową i południowo-wschodnią części kontynentu europejskiego, sięgającym po południową część Półwyspu Apenińskiego, Bałkańskiego i Sycylię (Meusel i in. 1965; Ball 1993). Oderwane stanowiska w dolinie dolnej Odry po polskiej i niemieckiej stronie stanowią północny kraniec ogólnego zasięgu gatunku.

Występowanie w Polsce

Szyplin zielny rósł w rezerwacie Bielinek nad dolną Odrą (Schulz 1919; Celiński, Filipek 1958; okazy w KRA, lg. F. Celiński i M. Filipek w 1954 i 1955 r.); stanowisko to obecnie już nie istnieje. Mimo wielokrotnie podejmowanych poszukiwań terenowych, także w ostatnich latach, nie udało się potwierdzić występowania tego gatunku (np. Załuski i in. 2005). Według informacji ustnej niezującego już prof. M. Ciaciury, przekazanych mi przez dr E. Stępień z Uniwersytetu Szczecińskiego, gatunek wyginął

Summary

Dorycnium germanicum occurred in Poland at two localities, considered as natural ones. They were situated in the Nida Basin (Małopolska Upland), in the vicinity of Pińczów and Busko. There was also a site on a castle hill in Przemyśl (SE Poland), discovered before 1900, which most probably was of synanthropic origin. Until now the plant has survived at only one locality on the Garb Pińczowski near Pińczów, on the south-facing slopes of a limestone hill. The plant grows in grasslands belonging to the association *Inuletum ensifoliae* from the alliance *Cirsio-Brachypodium pinnati*. *D. germanicum* is also found in patches of formerly arable land that was remained fallow for several years. The population comprises thousands of individuals, occupying an area of a few hectares. The plants flower and fruit abundantly. Juvenile individuals occur numerously. Natural succession of shrubs and trees, and planting of trees are main threats to the plant's survival. An additional threat is the direct destruction of vegetation by tourists and paraglider pilots.

prawdopodobnie podczas budowy wieży widokowej. Naturalność silnie izolowanych stanowisk w dolinie dolnej Odry była niejednokrotnie kwestionowana, także przez niektórych autorów niemieckich (por. Celiński, Filipek 1958; Baryła, Bartoszek 2001). W najnowszym wydaniu krytycznej listy roślin naczyniowych Polski Mirek i in. (2002) uznają gatunek za naturalny składnik flory. Także w atlasie flory obejmującym wschodnie tereny Niemiec stanowisko koło Stolzenhagen klasyfikowane jest jako naturalne (Benkert i in. 1996). Szyplin zielny notowany i zbierany był także na północnym stoku Maślanej Góry w Beskidzie Niskim na wysokości około 500 m n.p.m. (Święś 1981(1983); okazy w KRAM, lg. F. Święś w 1970 i 1971 r.). Stanowisko to mogło mieć charakter efemeryczny, gdyż mimo wielokrotnych prób, nie zostało nigdy później potwierdzone. W 1998 r. gatunek został odnaleziony w zachodniej części Beskidu Makowskiego nieopodal stacji kolejowej Hucisko na linii Żywiec – Sucha Beskidzka, na wysokości 560 m n.p.m. (okazy w KRA, lg. W. Bartoszek w 1998 r. i 2001 r.). Oba stanowiska beskidzkie są bez wątpienia wtórne. Z Maślanej Góry szyplin zielny został podany wraz z innym antropofitem – *Chamaespartium sagittale*. Na stanowisko koło Huciska roślina została albo zawleczona, albo wręcz przypadkowo wysiana w trakcie utrwalania zboczy wykopu kolejowego.

Siedliska i fitocenozy

W rezerwacie Bielinek szyplin zielny rósł na zboczu o ekspozycji południowej, wśród luźnych zarośli wiązu polnego, głogu i tarniny (Celiński, Filipek 1958). Podłoże stanowi tam gliny zwałowe, zawierające duże ilości węgla wapnia. Gatunek był uważany za wyróżniający zespół ciepłolubnej dąbrowy *Lithospermo-Quercetum subboreale* (Matuszkiewicz, Matuszkiewicz 1956); zbiorowisko